

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.12.6>

УДК 338.43.02

Р. М. Дмитренко,

к. е. н., старший викладач кафедри Адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії, факультет Менеджменту та права,

Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2461-5184>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

R. Dmitrenko,

PhD, Senior Lecturer of the Department of Administrative Management and Alternative Energy Sources, Vinnytsia National Agrarian University

FOREIGN EXPERIENCE IN FORMING AGRICULTURAL BUSINESS DEVELOPMENT POLICY

Зазначено, що зміна та оновлення цілей аграрної політики має бути спрямоване на розвиток, створення ефективних механізмів з використанням гнучких інструментів для зміцнення регіонів країни. Особливий акцент політики розвитку аграрного бізнесу робиться на визначення спеціалізації регіону з досягнення їх

економічної самодостатності. У результаті аграрний бізнес у державній політиці повинен зайняти лідируючу позицію в результаті використання стандартів, активного обговорення та спроб вирішення екологічних питань шляхом використання екологічно чистих технологій та у створенні моделей "замкнутого циклу виробництва". Всі ці моделі аграрного розвитку зачіпають підтримку малого бізнесу, впровадження інновацій, захист прав власності та інтелектуальних прав, підвищення кооперації та партнерства суб'єктів, а також підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку.

Визначено, що розвиток аграрного бізнесу є одним із пріоритетних напрямів роботи Європейського Союзу. При цьому регулярний перегляд цілей та напрямів розвитку необхідний у зв'язку зі змінами, що відбуваються на світовому економічному ринку, а також глобальними ризиками та викликами, які вимагають оперативного вирішення та застосування найбільш ефективних заходів політики. Необхідність координації дій між розвиненими європейськими країнами в аграрному секторі виникла задовго до створення Європейського Союзу. Це є необхідністю для досягнення таких цілей: збільшити конкурентоспроможність європейських аграрних підприємств на світовому ринку; створити сприятливі умови для розвитку нових технологій та новацій, які можуть підвищити продуктивність та ефективність процесів; знизити витрати на виробництво та покращення якості продукції; скоротити негативний вплив на навколишнє середовище та покращити екологічну ситуацію; забезпечити стійке економічне зростання та розвиток. Це підтверджується створенням галузевих об'єднань у провідних сферах економіки. Системний підхід до розробки аграрної політики виник з появи Європейського економічного союзу. Одним із пріоритетних напрямів у ЄС виступило зміцнення науково-технічної бази європейського аграрного бізнесу та посилення його позицій на світовому ринку.

Зазначено, що існують закономірності та певні етапи розвитку аграрного бізнесу, які спостерігаються у кожній країні з неоднорідним економічним

простором. Необхідно виявлення методів вирішення таких проблем, які ускладнюють розвиток. Розробка універсальних та результативних рішень дозволить трансформувати аграрний бізнес на територіях з різним рівнем економічного розвитку. У рамках роботи з даного напрямку, була розроблена стратегія зростання Європейського Союзу, спрямована на виявлення спеціалізації кожного регіону, що дозволить визначити економічний, промисловий та інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг, можливостей та резервів кожного суб'єкта. У результаті, ефективна робота з даному напрямку призведе до збільшення добробуту країн Європейського Союзу загалом і кожної країни зокрема.

It is noted that the change and update of the goals of agricultural policy should be aimed at development, creation of effective mechanisms using flexible tools to strengthen the country's regions. Special emphasis of the policy of agribusiness development is placed on determining the specialization of the region to achieve their economic self-sufficiency. As a result, agribusiness in state policy should take a leading position as a result of the use of standards, active discussion and attempts to resolve environmental issues through the use of environmentally friendly technologies and in the creation of models of "closed production cycle". All these models of agribusiness development affect the support of small businesses, the introduction of innovations, the protection of property rights and intellectual rights, increasing cooperation and partnership of entities, as well as increasing competitiveness in the world market.

It is determined that the development of agribusiness is one of the priority areas of the European Union. At the same time, regular revision of goals and directions of development is necessary in connection with the changes taking place in the world economic market, as well as global risks and challenges that require prompt resolution and application of the most effective policy measures. The need to coordinate actions between developed European countries in the agricultural sector arose long before the creation of the European Union. This is necessary to achieve the following goals:

increase the competitiveness of European agricultural enterprises in the world market; create favorable conditions for the development of new technologies and innovations that can increase productivity and efficiency of processes; reduce production costs and improve product quality; reduce the negative impact on the environment and improve the ecological situation; ensure sustainable economic growth and development. This is confirmed by the creation of industry associations in leading sectors of the economy. A systematic approach to the development of agricultural policy arose with the emergence of the European Economic Union. One of the priority areas in the EU was to strengthen the scientific and technical base of European agricultural business and strengthen its positions in the world market.

It is noted that there are patterns and certain stages of development of agricultural business that are observed in each country with a heterogeneous economic space. It is necessary to identify methods for solving such problems that complicate development. The development of universal and effective solutions will allow transforming agrarian business in territories with different levels of economic development. As part of the work in this area, a growth strategy of the European Union was developed, aimed at identifying the specialization of each region, which will allow determining the economic, industrial and innovative potential taking into account the competitive advantages, capabilities and reserves of each entity. As a result, effective work in this area will lead to an increase in the welfare of the European Union countries in general and each country in particular.

Ключові слова: *аграрна політика, аграрний бізнес, державна підтримка, сільське господарство, формування політики розвитку.*

Keywords: *agrarian policy, agrarian business, state support, agriculture, development policy formation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Досвід зарубіжних країн підтверджує, що вільний ринок не має внутрішнього механізму, який би зберігав макроекономічну рівновагу. Це твердження було прописано ще у працях Д. Кейнса. Тому виникає необхідність у процесі моніторингу стану ринку як однієї з найважливіших функцій держави. В історії економіки кейнсіанська модель передбачала активне втручання держави в економіку країни. Аналіз аграрного бізнесу показав серйозні диспропорції та провали, що сталися у період реформ. Дані провали у розвитку вітчизняного аграрного ринку необхідно подолати у найближчому майбутньому, закласти їх у напрями стратегічного розвитку. Основні показники розвитку, які необхідно виправляти – це рівень життя населення, низька реакція підприємств на заходи, що проводяться державою, депопуляція та міграція населення, незавершеність економічної реформи, скорочення виробництва, низький рівень інвестицій та державної підтримки, низький рівень матеріально-технічної оснащеності підприємств та кваліфікації трудових ресурсів. Перелічені ключові показники розвитку галузей необхідно підвищувати з метою відновлення виробничої незалежності та екологічної рівноваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання формування політики розвитку аграрного бізнесу досліджувалися такими вченими, як А.С. Даниленко, П.І. Гайдуцький, С.І. Дем'яненко, БП.Т. Саблук, .М. Данилишин, М.А. Хвесик та ін. Зарубіжний досвід визначений у працях: С. Уінтера, Р. Нельсона, Й. Рандерсона, Л. Брауна, Г. Дейлі, Г. Гарднера, Ш. Лиле.

Однак наукові дослідження формування політики розвитку аграрного бізнесу з орієнтацією на зарубіжний досвід потребують подальшого вивчення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Провести аналіз та визначити напрями використання зарубіжного досвіду формування політики розвитку аграрного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У цьому питанні доцільно звернутися до закордонного досвіду із забезпечення наступності документів, що реалізують політику розвитку аграрного бізнесу. Так, питання аграрної політики у Європі вирішуються на основі базових засад, зазначених у Договорі про Європейський Союз. Дані принципи розкривають важливість надання підтримки країнам Європейського Союзу один одного, тобто більш благополучні країни та регіони повинні підтримувати менш розвинені, а також невисокі обсяги виробництва та високий рівень безробіття у країнах-учасницях свідчить про недостатнє використання ресурсів економіки. До того ж проблеми, що виникають у різних галузях інтегрованої економіки, вирішуються шляхом створення спеціальних інститутів та активної співпраці між урядами та підприємствами.

Економічний простір ЄС та України є різномірним, проте він має спільні риси, а саме: диференційований економічний простір, структурні відмінності економік суб'єктів, важливе місце традиційних галузей економіки, відсутність міжрегіональних бар'єрів. З урахуванням нестабільної міжнародної ситуації, змін технологічного процесу та науково-технічної парадигми, для розвитку аграрного бізнесу України на довгострокову перспективу важливим є досвід розвинутих країн з аналогічними територіальними проблемами. Варто зазначити, що звернення до закордонного досвіду дозволить уникнути типових помилок та модернізувати власний досвід.

Зміна та оновлення цілей аграрної політики має бути спрямоване на розвиток, створення ефективних механізмів з використанням гнучких інструментів для зміцнення регіонів країни. Особливий акцент політики розвитку аграрного бізнесу робиться на визначення спеціалізації регіону з досягнення її економічної самодостатності. У результаті аграрний бізнес у державній політиці повинен зайняти лідируючу позицію в результаті використання стандартів, активного обговорення та спроб вирішення екологічних питань шляхом використання екологічно чистих технологій та у створенні моделей "замкнутого циклу виробництва" [1]. Всі ці моделі аграрного розвитку зачіпають підтримку малого бізнесу, впровадження інновацій,

захист прав власності та інтелектуальних прав, підвищення кооперації та партнерства суб'єктів, а також підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку.

Розвиток аграрного бізнесу є одним із пріоритетних напрямів роботи Європейського Союзу. При цьому регулярний перегляд цілей та напрямів розвитку необхідний у зв'язку зі змінами, що відбуваються на світовому економічному ринку, а також глобальними ризиками та викликами, які вимагають оперативного вирішення та застосування найбільш ефективних заходів політики. Необхідність координації дій між розвиненими європейськими країнами в аграрному секторі виникла задовго до створення Європейського Союзу. Це є необхідністю для досягнення таких цілей: збільшити конкурентоспроможність європейських аграрних підприємств на світовому ринку; створити сприятливі умови для розвитку нових технологій та новацій, які можуть підвищити продуктивність та ефективність процесів; знизити витрати на виробництво та покращення якості продукції; скоротити негативний вплив на навколишнє середовище та покращити екологічну ситуацію; забезпечити стійке економічне зростання та розвиток. Це підтверджується створенням галузевих об'єднань у провідних сферах економіки. Системний підхід до розробки аграрної політики виник з появи Європейського економічного союзу в Римі в 1957 [2]. Одним із пріоритетних напрямів у ЄС виступило зміцнення науково-технічної бази європейського аграрного бізнесу та посилення його позицій на світовому ринку.

На початкових етапах, основними заходами національного рівня з реалізації аграрної політики виступило стимулювання потенціалу. Зокрема, через розвиток співробітництва між підприємствами та дослідницькими центрами, створення регіональних галузевих кластерів [3]. У той момент співпраця між країнами була обмежена і не систематизована. Існували окремі інструменти співпраці, однак вони не були цілісними і не були спрямовані на спільний розвиток. Існували програми розвитку галузей економіки, а також плани щодо залучення інвестиційних коштів, а також система стандартизації митного регулювання товарів у рамках Європейського

Союзу. Ці факти призвели до того, що необхідно регулярно переглядати пріоритети та завдання через науково-технічні зміни.

Дослідники виділили основні етапи зміни політики Європейського Союзу:

1. У період із 2012 р. 2014 р. відбувся перехід до національних галузевих стандартів та міжрегіональних правил взаємодії;

2. У період із 2014 р. 2020 р. здійснено конкретизацію та оновлення напрямів спільної роботи країн у різних галузях економіки у зв'язку з посиленням конкурентних позицій Європи на світових науково-технологічних ринках. У рамках спільної роботи з підвищення добробуту країн Європейського Союзу було надано підтримку малому та середньому технологічному підприємництву, особливо в частині проведення інноваційних розробок, також відбулося активне впровадження програм підтримки бізнесу спеціальними інститутами розвитку та впровадження механізмів та програм державно-приватного партнерства;

3. Починаючи з 2017 р. Європейський Союз зосередився на розвитку цифрових та "зелених" технологій в аграрному виробництві. Почалося впровадження технологій «замкнутого циклу» та створення стратегічних альянсів. Також метою нововведень є забезпечення автономії та незалежності Європейського Союзу в стратегічно значущих галузях аграрної економіки.

У Європейському Союзі останнім часом відбулося ускладнення цілей аграрної політики, що виявилось у розширенні пріоритетів, у тому числі запровадження інновацій, цифрових технологій, технологій ресурсозбереження, запровадження принципів виробничого екологічного контролю. Було створено комплекс інструментів для підтримки технологій взаємодоповнюваності аграрного бізнесу в країнах Європейського Союзу, конкурентоспроможності та лідерства в науково-технологічних напрямках. З'явився новий тип аграрного бізнесу, заснований на масовому впровадженні цифрових технологій, забезпеченні взаємозв'язку виробництв та мінімізації екологічної шкоди. Вивчення основних документів дозволяє

спостерігати системний підхід до надання допомоги аграрним підприємствам, проте не показує подробиці та особливості наданої допомоги.

Варто зазначити, що існують закономірності та певні етапи розвитку аграрного бізнесу, які спостерігаються у кожній країні з неоднорідним економічним простором. Необхідно виявлення методів вирішення таких проблем, які ускладнюють розвиток. Розробка універсальних та результативних рішень дозволить трансформувати аграрний бізнес на територіях з різним рівнем економічного розвитку. У рамках роботи з даного напрямку, була розроблена стратегія зростання Європейського Союзу, спрямована на виявлення спеціалізації кожного регіону, що дозволить визначити економічний, промисловий та інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг, можливостей та резервів кожного суб'єкта. У результаті, ефективна робота з даному напрямку призведе до збільшення добробуту країн Європейського Союзу загалом і кожної країни зокрема.

В результаті аналізу документів Європейського Союзу можна зробити такі основні висновки:

1. Відсутні єдині стандарти роботи із застосування цілей аграрного бізнесу Європейського Союзу щодо кожного регіону, з можливістю самостійно впливу на суб'єктів галузі без урахування вимог центральної компоненти.

2. Варіація заходів підтримки, підходів до її здійснення з урахуванням аграрної специфіки.

3. Диверсифікація аграрного сектору щодо учасників та масштабів бізнесу, особливо підтримка інновацій.

4. Цифровізація та екологічна безпека – пріоритет розвитку.

5. Прагнення продовольчої самозабезпеченості.

6. Облік ресурсної складової.

Вищевикладені висновки можуть бути застосовані для розробки аграрної політики як в цілому по всіх галузях економіки, так і щодо окремих галузей та

регіонів з певною спеціалізацією виробництва. На окрему увагу заслуговує аграрна компетентна економічної політики Євросоюзу, яка містила в собі такі цілі:

Ціль 1: Досягнення рентабельного виробництва товарів. Ця мета може бути досягнута шляхом забезпечення вкладу у зростання сільськогосподарського доходу. Необхідність даних дій обумовлена специфікою розвитку аграрного бізнесу: постійна мінливість цін і доходів, сезонний характер робіт, кліматичні умови, що свідчить про виникнення природних ризиків, які завжди більші, ніж рівень доходів та рентабельності сільгосптоваровиробника. Це призведе до підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора та збільшення частки його вартості у процесі постачання. Аграрний сектор у ланцюжку постачання роздроблений, ніж інші сегменти і не має високих переговорних здібностей.

Ціль 2: Досягнення сталого використання природних ресурсів та заходів щодо боротьби зі зміною клімату. За нормального функціонування ринку багато напрямів створення екологічної продукції не компенсуються з боку держави. У цьому виникає потреба у стабілізації процесів виробництва.

Ціль 3: Збереження балансу розвитку сільських територій. Необхідно використовувати оптимально внутрішні ресурси та диверсифікацію для розкриття потенціалу внутрішніх учасників аграрного ринку. У системі сільського господарства для привабливості сільських регіонів, створення місцевих ринків у різноманітні виробничих структур виникає потреба у стимулюванні цих процесів, напрям реформ, створення майбутніх інструментів, прямих платежів, створення нових видів та концентрації державної підтримки.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Все вищеперелічене сприяє ефективності та якості витрат у аграрному бізнесі. Думка політиків щодо прямих платежів полягає у їх перегляді. Мета - зробити їх доступнішими та зрозумілішими для платників податків, в основі яких мають бути закладені економічні та екологічні критерії. Забезпечення основного доходу обумовлено наданням прямих платежів з однаковою ставкою обов'язкової підтримки

всім сільгоспвиробників і фермерів. В основу лягають зміна вимог до сільгоспугідь, які потребують субсидій, так само виконання взаємних зобов'язань. У цьому випадку вживаються заходи екологічного захисту, затверджені лише в рамках Євросоюзу.

Насамперед до уваги береться фактор зміни клімату та захисту навколишнього середовища. На територіях з особливими природними обмеженнями запроваджується стимулювання сталого розвитку. Сільгосптоваровиробники на таких територіях до основної державної підтримки отримують додаткові заходи у форму платежу за земельну площу. У цьому випадку беруться до уваги основні дії фермерів і сільгоспвиробників для формування оперативних зобов'язань.

Закордонний досвід показує, що політика розвитку сільських територій вибудовується на економічній, екологічній та соціальній стійкості, що виправдовує засоби аграрної політики. Особливістю аграрної політики країн ЄС є її наполеглива прихильності до викликів, пов'язаних зі зміною клімату, що розширює можливість фермерам шукати вигоди для своїх господарств та вносити свій внесок у розвиток та підвищення конкурентоспроможності сільського господарства. Цей шлях сприяє розвитку інновацій в аграрному секторі, підвищення ефективності використання ресурсів, сталого управління природними ресурсами заощадження сільгоспландшафтів та охорони навколишнього середовища середовища у цілому.

Крім того, досліджуваний досвід підвищує здатність аграрного сектору пристосовуватися до зміни клімату та підтримувати родючість ґрунтів, що впливає на підвищення рівноваги розвитку сільгосптериторій країн ЄС. У таких умовах з'являються можливості для реалізації працездатності місцевого сільського населення, з'являтимуться нові виробничі потужності, зміцнюються зв'язки між сільською та міською конгломерацією.

Література

1. Бородіна О.М., Могильний О.М. Коригування політики державної підтримки сільського господарства України. Економіка АПК. 2017. № 6. С. 55-61.

2. Попова О.Л. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014-2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України. Економіка АПК. 2013. № 12. С. 89-96.

3. Смоленюк Р.П. Розвиток сільського господарства на засадах зеленої економіки. Сталій розвиток економіки. 2013. № 4. С. 37-44.

References

1. Borodina, O.M. and Mohylnyi, O.M., (2017), “Adjustment of the policy of state support for agriculture of Ukraine”, *Ekonomika APK*, vol. 6, pp. 55-61.

2. Popova, O.L., (2013), “New priorities of the EU Common Agricultural Policy for 2014-2020: strategic guidelines for the development of the agricultural sector of Ukraine”, *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 89-96.

3. Smoleniuk, R.P., (2013), “Development of agriculture based on the principles of a green economy”, *Stalii rozvitok ekonomiki*, vol. 4, pp. 37-44.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2024 р.